

KEISTIMEWAAN KAEDAH RASM UTHMANI DAN HUBUNGANNYA DENGAN ILMU TAFSIR

**DR. MUHAMAD FADLLY BIN ISMAIL
DR. NOR HAFIZI BIN YUSOF
WAN RUSWANI BINTI WAN ABDULLAH**

Kolej Universiti Islam Pahang Sultan Ahmad Shah (KUIPSAS)

ABSTRAK

Rasm Uthmani merupakan salah satu daripada cabang ilmu al-Quran. Penyusunan ilmu ini merupakan antara usaha dan inisiatif yang dilakukan oleh para ulama besar terdahulu demi memartabatkan al-Quran dalam masyarakat Islam. Hasil penelitian mendapati kurangnya pengetahuan masyarakat Islam masa kini terhadap perbezaan antara Rasm Uthmani dan Rasm Imla'i. Perbezaan Rasm Uthmani dan Rasm Imla'i juga banyak menimbulkan implikasi ke atas penulisan teks al-Quran. Jika perbezaan ini tidak ditangani akan wujud mushaf dalam pelbagai versi yang boleh menimbulkan kekeliruan kepada masyarakat Islam. Kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti kaedah asas Rasm Uthmani yang diguna pakai oleh penulisan teks al-Quran. Kajian ini juga menganalisis keistimewaan Rasm Uthmani dalam hubungan dengan ilmu Tafsir. Kajian ini merupakan kajian kualitatif yang berbentuk pengumpulan data daripada sumber primer dan sekunder. Data dikumpulkan daripada buku-buku yang relevan dengan tajuk kajian. Bagi mendapatkan analisis data yang tepat, kajian ini menggunakan sumber primer dan sekunder di samping meneliti kaedah Rasm. Kajian komparatif digunakan dalam membuat analisis perbandingan dan kesimpulan terhadap data-data yang diperolehi. Hasil kajian mendapati dari sudut keistimewaan kaedah Rasm hubungannya dengan Ilmu Tafsir, antaranya ialah meluaskan maksud perkataan, perkaitannya dengan sebab nuzul dan kesesuaiannya dengan wajah Qiraat yang pelbagai. Kajian ini mencadangkan usaha menyelidik manuskrip-manuskrip berkaitan ilmu Rasm yang masih belum ditemui atau yang belum dicetak diteruskan agar menjadi sumbangan kepada bidang ilmu ini terutama dalam penulisan mushaf.

Kata Kunci: *Rasm Uthmani, Rasm Imla'i, ilmu Tafsir.*

1.0 PENDAHULUAN

Rasm Uthmani merupakan salah satu daripada cabang-cabang ilmu al-Quran. Penyusunan ilmu ini merupakan antara usaha dan inisiatif yang dilakukan oleh para ulama besar terdahulu dalam memartabatkan al-Quran kepada masyarakat Islam. Antara ciri pemeliharaan yang boleh disaksikan hingga ke hari ini ialah keutuhan ejaan huruf dan tulisannya. Ini terjadi kerana al-Quran bukan sahaja diriwayatkan bacaannya, tetapi bentuk tulisan dan huruf perkataan-perkataannya juga telah diriwayatkan oleh ulama Rasm. Terutama ejaan huruf pada perkataan-perkataan yang terdapat di dalam penulisan *Rasm Uthmani*. Ulama-ulama Rasm telah menghasilkan ratusan buah kitab dalam bidang ini bertujuan supaya ejaan huruf perkataan-perkataan al-Quran kekal utuh sepanjang zaman. Walaupun pencapaian orang Arab Jahiliyah begitu tinggi dalam bidang kesusasteraan, namun apa yang dibawa oleh al-Quran terlalu jauh bezanya. Keindahan bahasa, susunan ayat, gaya persembahan, ketetapan kaedah dan kekuatan hujah memperlihatkan mutu al-Quran begitu tinggi berbanding dengan bahasa biasa yang ditulis, walaupun oleh tokoh-tokoh bahasa.

Menguasai kemahiran Rasm akan memantapkan lagi pembacaan al-Quran serta dapat menambahkan keyakinan pembaca terhadap isi kandungan ayat-ayat yang diwahyukan oleh Allah s.w.t.. Justeru, menguasai kemahiran ilmu Rasm merupakan satu kewajipan dan perlu dipelajari oleh masyarakat Islam bagi membendung penyelewengan terhadap penulisan al-Quran oleh musuh-musuh dan golongan anti Islam.

Dalam pendahuluan ini, pengkaji akan memfokuskan beberapa aspek penting berhubung seperti pengenalan, latar belakang kajian, permasalahan kajian, persoalan kajian, objektif kajian, pengenalan tajuk, skop kajian, kepentingan kajian, metodologi kajian, kaedah pengumpulan data, dapatan kajian, rumusan dan saranan.

2.0 LATAR BELAKANG KAJIAN

Apabila memperkatakan tentang pemeliharaan penulisan al-Quran, kebanyakan ulama berpendirian tegas dalam memelihara keaslian ejaan setiap huruf dalam penulisan mushaf. Ini adalah kesungguhan para ulama untuk mengekalkan unsur *tawqifiyyah* sebagaimana kata Imam Malik r.a. ketika beliau ditanya, bolehkah menulis mushaf menggunakan ejaan perkataan yang biasa digunakan dalam komunikasi harian? Beliau menjawab:¹ “ لا أرى ذلك، ولكن يُكْتَبُ عَلَى الْكُتْبَةِ الْأُولَى كَتَبَةِ الْوَحْيِ ” “*Aku berpendapat mushaf hendaklah ditulis mengikut penulisan awal iaitu penulisan yang ditulis oleh pengkaji-pengkaji wahyu*”. Begitu juga Imam Ahmad bin Hanbal pernah menegaskan:² “ تُحْرَمُ مُخَالَفَةُ حَطِّ مُصْحَفِ عُثْمَانَ فِي وَآوِ ، أَوْ أَلْفِ ، أَوْ يَاءِ ، أَوْ غَيْرِ ذَلِكَ ”. Bermaksud: “*Haram menyalahi ejaan mushaf Uthman pada huruf waw, alif, ya’ atau yang lainnya*”

Pandangan kedua-dua ulama ini menunjukkan bahawa mematuhi *Rasm Uthmani* adalah perkara yang sangat penting dalam penulisan mushaf. Mushaf yang diperkenalkan oleh Saidina Uthman r.a. merupakan mushaf yang disepakati oleh para sahabat r.a. lebih 12 ribu orang.³ Manakala pendapat ini disokong oleh generasi tabiin dan para imam yang muktabar seperti al-Shafi’e, Malik, Ahmad, Abu Hanifah, Abu Qasim al-Junayd dan lain-lain. Oleh yang demikian, ejaan dalam penulisan mushaf tidak boleh disamakan dengan penulisan-penulisan kitab-kitab lain. Kitab-kitab lain seperti ilmu Hadith, ilmu Nahu dan sebagainya tidak mempunyai ejaan yang khusus. Akan tetapi penulisan kitab al-Quran mempunyai cara dan kaedah yang tersendiri kadangkala langsung tidak mempunyai persamaan kaedah-kaedah ejaan biasa.

Rasm Imla’i atau *Qiyasi* ialah membentuk sesuatu lafaz yang diucap dengan menggunakan ejaan huruf-huruf.⁴ Jika ditinjau dari sudut sejarah perkembangan penulisan Arab, *Rasm Imla’i* pada asalnya adalah digunakan bagi tujuan

¹ Suyuti, ‘Abd al-Rahman bin Abi Bakr Jalal al-Din al (2004). *al-Itqan fi Ulum al-Qur’an*, Qaherah: al-Hay’ah al-Misriyyah al-‘Ammah, h. 168.

² Zarkashi, Abu ‘Abd Allah Badr al-Din Muhammad bin ‘Abd Allah al (1957). *al-Burhan fi ‘Ulum al-Qur’an*, Qaherah: al-Halabi, h. 379.

³ Zarkasyi, Abu ‘Abd Allah Badr al-Din Muhammad bin ‘Abd Allah al (1957). *al-Burhan fi ‘Ulum al-Qur’an*, Qaherah: al-Halabi, h. 380.

⁴ Asyraf Muhammad Fu’at Ta’at (2003). *Safir al-‘Alamin Fi Idah wa Tahrir wa Tahbir Samir al-Talibin Fi Rasm wa Dabt al-Kitab al-Mubin*, j. 1. Brunei: Kementerian Pendidikan, h. 61.

berkomunikasi dan penyampaian maklumat sama ada dalam aktiviti perniagaan ataupun apa jua aktiviti yang berkaitan dengan hubungan sosial dan kemasyarakatan.⁵

2.1 Objektif Kajian

Kajian ini bermatlamat untuk mengkaji perkara-perkara berikut;

1. Mengenal pasti metodologi penulisan *Rasm Uthmani*.
2. Menganalisis keistimewaan *Rasm Uthmani* dalam hubungan dengan ilmu Tafsir.

2.2 Persoalan Kajian

Kajian yang akan dijalankan ini adalah untuk menjawab beberapa persoalan yang berkaitan dengan tajuk kajian. Antara persoalan yang penting ialah:

1. Apakah metodologi penulisan *Rasm Uthmani*?
2. Sejauh manakah keistimewaan penulisan *Rasm Uthmani* dalam hubungan dengan ilmu Tafsir?

2.3 Kepentingan Kajian

Kajian ini dilakukan kerana kepentingan-kepentingan berikut:

1. Kajian ini dapat menjelaskan sebab utama perbezaan kaedah penulisan.
2. Kajian ini dapat menerangkan metodologi penulisan mushaf sebagaimana yang terdapat di dalam mushaf al-Madinah.
3. Kajian ini dapat mengkaji dengan lebih mendalam pentafsiran dalam kerangka mencungkil *I'jaz al-Quran* dari aspek penulisan *Rasm Uthmani*.

2.4 Skop Kajian

Kajian ini secara khusus adalah dalam bidang ilmu *Rasm Uthmani*. Dengan mengaplikasikan ilmu *Rasm Uthmani* melalui enam kaedah utama iaitu *al-Hadhfh*, *al-Ithbat*, *al-Hamz*, *al-Fasl* dan *al-Wasl*, *al-Badal* dan yang keenam perkataan yang boleh dibaca oleh dua Qiraat Mutawatirah ditulis dengan salah satunya,⁶ pengkaji dapat menerangkan keistimewaan *Rasm Uthmani* melalui makna dan maksud yang tersirat dengan lebih meluas dan unik. Huruf-huruf yang di *hadhf* di dalam penulisan *Rasm Uthmani* ialah lima huruf iaitu huruf alif, waw, ya', lam dan nun.⁷ Dalam bab ini, pengkaji akan menganalisis keistimewaan contoh-contoh perkataan berikut berdasarkan kaedah tersebut. Topik-topik tersebut dilihat sebagai satu topik yang paling penting dalam ilmu penulisan al-Quran.

3.0 METODOLOGI KAJIAN

⁵ Qadi, Abd al-Fattah al(1990). *al-Wafi fi Sharh al-Shatibi*. Jeddah: Maktabah al-Siwad li al-Tawzi, Cet 3, h.12.

⁶ Bermaksud perkataan yang mengandungi beberapa wajah Qiraat ditulis dengan salah satu daripadanya. Sebahagian perkataan dalam al-Quran mempunyai dua atau lebih bacaan yang berbeza. Oleh itu, bagi meraikan keseluruhan bacaan Qiraat yang terdapat dalam perkataan tersebut, ia ditulis dengan satu kaedah yang tertentu. *Samir al-Talibin fi Rasm wa Dabt al-Kitab al-Mubin*, Qahirah: Maktabah al-Azhariyah li Turath, h. 52.

⁷Al-Marighni, *Dalil al-Hayran*, h. 66.

Untuk memenuhi segala aspek yang diperlukan, metodologi ini adalah dianggap penting dan amat sesuai untuk menyempurnakan persoalan-persoalan dalam kajian ini.

3.1 Reka Bentuk Kajian

Kajian ini merupakan kajian kualitatif yang berbentuk pengumpulan data daripada sumber primer dan sekunder.

3.2 Kaedah Pengumpulan Data

Data dikumpulkan daripada buku-buku yang relevan dengan tajuk kajian. Di dalam ilmu Rasm, banyak melibatkan kenyataan-kenyataan yang dipetik daripada karya-karya ilmu Rasm dalam bentuk periwayatan ulama Rasm tentang ejaan ayat-ayat al-Quran daripada mushaf-mushaf Uthmaniah.

Pengumpulan sejumlah besar dokumen yang berkaitan termasuklah rujukan-rujukan yang menjadi sumber primer kajian dan sumber sekunder yang mempunyai kaitan dengan topik kajian. Selain itu, pengumpulan beberapa manuskrip dan karya-karya ilmu Rasm turut dilakukan bertujuan memperkaya sumber rujukan serta dapat mengukuhkan lagi dapatan kajian.

3.3 Analisis Data

Bagi mendapatkan analisis data yang tepat, kajian ini menggunakan kaedah analisis kandungan sebagai metodologi penganalisisan data di samping meneliti kaedah *Rasm*. Kajian komparatif digunakan dalam membuat analisis perbandingan dan kesimpulan terhadap data-data yang diperoleh. Pengkaji menggunakan metodologi ini dalam membuat perbandingan dan kesimpulan terhadap data-data yang diperoleh. Perbandingan ini dibuat berdasarkan analogi, kekuatan hujah dan kefahaman yang dimiliki oleh pengkaji. Pengkaji menganalisis dengan cara menghalusi setiap fakta dan selanjutnya menyimpulkan kepada suatu kesimpulan yang bersifat global.

4.0 Dapatan Kajian

Analisis keistimewaan Rasm ini bertujuan untuk mengkaji dengan lebih mendalam pentafsiran dalam kerangka mencungkil *I'jaz al-Quran* dari aspek penulisan *Rasm Uthmani* dengan mengaplikasikan ilmu *Rasm Uthmani* melalui enam kaedah utama.

4.1.1 Kaedah *al-Hadhf*

Perkataan “ نَكَالَ / نَكَّالَ ”:

Perkataan “ نَكَالَ ” ini hanya terdapat tiga tempat sahaja di dalam al-Quran maka satu perkataan ditulis *hadhf* alif dan dua perkataan ditulis dengan *ithbat* alif. Huraian *mufasssirin* memberi maksud perkataan “ نَكَالَ ” adalah amaran yang perlu diambil perhatian oleh setiap umat manusia. Namun begitu, perbezaan ini wujud dari aspek sasaran penggunaan perkataan berkenaan. Jika perkataan “ نَكَالَ ” ditulis dengan *ithbat* alif seperti “ نَكَّالَ ” maka maksud ayat berkenaan lebih kepada amaran buat diri Firaun

itu sendiri. Amaran yang menimpa ke atas Firaun iaitu tenggelamnya hanya dapat dilihat oleh orang yang berada di tempat kejadian sahaja dan tidak lebih dari itu. Adapun bagi mereka yang berada di tempat lain hanya boleh mengambil iktibar melalui penceritaan daripada mereka yang melihat kejadian tersebut.⁸

Manakala perbezaan jelas sekiranya perkataan “ نَكَال ” ditulis dengan *hadhf* alif seperti perkataan “ نَكَال ” yang terdapat di dalam surah al-Nazi‘at memberi maksud pengajaran untuk dilihat oleh orang yang hidup pada zaman itu dan selepasnya iaitu orang yang dihukum masih hidup dan kesannya dapat dilihat oleh mereka yang bersama pada zaman itu. Hukuman itu mencegah terhadap mereka dari melakukan apa yang telah dilakukan oleh umat-umat terdahulu daripada mereka.⁹

Maka berdasarkan ketepatan penulisan Rasm, perkataan “ نَكَال ” yang disepakati dengan *hadhf* alif adalah kerana kitab-kitab ilmu Rasm sepakat meriwayatkan perkataan tersebut dengan *hadhf* alif.¹⁰ Dalam pemerhatian pengkaji, kaedah *hadhf* alif hanya bagi perkataan-perkataan yang disenaraikan di dalam kitab *al-Muqni*’ sahaja.

4.1.2 Kaedah *al-Ithbat*

Perkataan “ بِسْمِ اللّٰهِ / بِاسْمِ رَبِّكَ ”:

Perkataan “ بِاسْمِ رَبِّكَ ” ditulis dengan huruf ba’ dan dikekalkan *hamzah wasl* yang memberi maksud “dengan nama Tuhanmu” iaitu bukan secara langsung kepada perkataan Allah s.w.t. seperti “ بِسْمِ اللّٰهِ ” malah ia mempunyai unsur perkongsian.¹¹ Menurut Muhammad Abduh: “Sesungguhnya orang Nasrani sering memulakan dakwah mereka dengan menyebut “ بِاسْمِ الْاَبِّ وَالابْنِ وَالرُّوْحِ ” dalam setiap tindakan mereka”.¹² Maka Islam datang untuk menolak amalan mereka dengan menggantikan ucapan yang lebih baik iaitu perkataan “ بِسْمِ اللّٰهِ ” dan bukan dengan perkataan “ بِاسْمِ رَبِّي ”. Sepertimana kata-kata al-Zamakhshari yang bermaksud: “Pada zaman Arab Jahiliyyah, orang Arab sering memulakan sesuatu pekerjaan mereka dengan menyebut بِاسْمِ اللّٰتِ dan بِاسْمِ الْعِزَّى”.¹³

4.1.3 Kaedah *al-Hamz*

Perkataan “ ضُعْفَاءُ / الضُّعْفُو ”

⁸ Ibn Kathir, Abu Fida’ Isma’il bin ‘Umar, *Mukhtasar Tafsir Ibn Kathir*, Lebanon: Dar al-Ma’rifah, h. 21.

⁹ Ibn Kathir, Abu Fida’ Isma’il bin ‘Umar, *Mukhtasar Tafsir Ibn Kathir*, Lebanon: Dar al-Ma’rifah, h. 22.

¹⁰ Al-Dabba’, *Samir al-Talibin*, h. 66-97.

¹¹ Zamakhshari, Abu al-Qasim Mahmud bin Umar al-Khawarizmi al (t.t). *Al-Kashshaf an Haqa’iq al-Tanzil wa Uyun al-Aqawil fi Wujuh al-Ta’wil*, Qaherah: Maktabah Misr, h. 16.

¹² Tunisi, Muhammad al-Tahir bin Muhammad bin Muhammad al-Tahir bin ‘Asyur al(2000). *Al-Tahrir wa al-Tanwir*, Bayrut: Muassasah al-Tarikh al-Arabi, h. 144.

¹³ Zamakhshari, Abu al-Qasim Mahmud bin Umar al-Khawarizmi al(t.t). *op.cit.*, h. 58.

Perkataan “ ضُعْفَاء ” ditemui di dalam al-Quran sebanyak empat tempat.¹⁴ Dua tempat ditulis huruf hamzah tanpa rumah waw dan dua tempat ditulis huruf hamzah memiliki rumah waw. Perkataan “ ضِعْفَاء ” dalam ilmu Bahasa Arab ia adalah dalam bentuk *Jama' Taksir* yang berasal dari kata akar “ ضَعِيفٌ ”. Asal ertinya ialah ‘yang lemah’.¹⁵ Kaedah umum menunjukkan *Jama' Taksir* tidak mempunyai kaedah yang khusus dalam ejaan *Rasm Uthmani*.

Manakala perkataan “ الضُّعْفُؤَا ” Rasm yang berbeza iaitu huruf hamzah di atas rumah waw sebanyak dua tempat sahaja di dalam al-Quran. Berkata Syeikh Ali Jum’ah ditulis dengan menambah Rasm huruf waw di akhir perkataan “ الضُّعْفُؤَا ” bermaksud: “Tujuan untuk menarik perhatian para pembaca al-Quran bagi mengetahui sifat orang yang lemah memohon perlindungan kepada orang yang sombong seterusnya sama-sama menerima balasan daripada Allah s.w.t.. Ia juga menunjukkan betapa pentingnya tidak mengambil sikap orang yang sombong sebagai pemimpin bagi orang yang lemah tetapi hendaklah bergantung harap hanya kepada Allah s.w.t. dan mengikut ajaran yang dibawa oleh para Rasul.¹⁶

4.1.4 *Al-Fasl dan al-Wasl*

Perkataan “ أَمَّنْ / أَمْ مَنْ ”

Perkataan “ أَمْ مَنْ ” ini hanya terdapat empat tempat sahaja di dalam al-Quran ditulis berasingan antara dua perkataan iaitu perkataan “ أَمْ ” dan perkataan “ مَنْ ”. Di samping itu, penulisan *Rasm Uthmani* boleh membawa sesuatu perkataan kepada pelbagai maksud dengan memisahkan atau mencantumkan sebahagian perkataan. Sebagaimana contoh ayat “ ك ك ك ك ك ” surah al-Nisa’ ayat 109 dan “ □ □ □ ” surah al-Mulk ayat 22, jika terpisah perkataan “ أَمْ ” dan “ مَنْ ” akan membawa maksud “ بَلْ ” iaitu dengan tanpa menyambungkannya.¹⁷ Menurut Sya’ban Muhammad Isma’il dalam *Rasm wa Dabtuh* menyatakan terputus perkataan “ أَمْ ” dan “ مَنْ ” adalah bermaksud terputusnya pertuturan antara ayat selepas dan sebelumnya di dalam al-Quran. Manakala beliau menyebut perkataan “ أَمَّنْ ” ditulis bersambung bagi menunjukkan maksud ayat berkenaan tidak terputus dan ada kaitan antara satu sama lain.¹⁸ Menurut pendapat Dr. Ali Juma’ah di dalam *I’jaz Rasm al-*

¹⁴ Fu’ad Abd al-Baqi, *al-Mu’jam al-Mufahras*, h. 517.

¹⁵ Marbawi, Muhammad Idris bin Abd Rauf al(1998). *Qamus al-Marbawi, Arabi-Malayuwi*, Edisi ke-3, Kuala Lumpur: Dar al-Nu’man, h.352.

¹⁶ Ali Jum’ah Muhammad (2007). *I’jaz Rasm al-Qur’an wa I’jaz al-Tilawah*, Qaherah: Dar al-Salam, h. 159.

¹⁷ Zarqani, Muhammad ‘Abd al-‘Azim al(1995). *Manahil al-Irfan Fi ‘Ulum al-Qur’an*, Bayrut: Dar al-Kitab al-‘Arabi, h. 376.

¹⁸ Sya’ban Muhammad Isma’il (2012). *Rasm Mushaf Wa Dabtuh*, Qaherah: Dar al-Salam, h.73.

Qur'an: “Sesungguhnya tujuan *al-Fasl* adalah untuk membezakan masalah-masalah yang perlu diberi keutamaan dalam sesuatu perkara dan perincian terhadap tafsiran.¹⁹

4.1.5 *Al-Badal*

Perkataan “كَمِشْكَاةٌ / كَمِشْكَاةٌ”

Perkataan “كَمِشْكَاةٌ” ini hanya terdapat satu tempat sahaja di dalam al-Quran ditulis secara ibdal alif kepada waw. Berdasarkan pendapat Ali Jum’ah yang menyatakan secara khusus bahawa perkataan ini ditulis dengan menggantikan huruf *alif* kepada huruf *waw* bermaksud: “Perkataan “كَمِشْكَاةٌ” ialah perkataan khusus yang harus ditadabur oleh setiap mukmin dan berfikir maksud cahaya Allah s.w.t.”²⁰

4.1.6 *Ma Fihi Qiraatan*

Perkataan “إِبْرَاهِيمَ”

Perkataan ini telah ditulis dalam mushaf yang dihantar ke Syam, Kufah dan Basrah tanpa huruf *ya*’ sebelum huruf *mim* pada perkataan “إِبْرَاهِيمَ” bagi lima belas tempat dalam surah al-Baqarah sahaja.²¹ Keistimewaan Rasm ini ditulis bertujuan supaya perkataan ini boleh dibaca dengan dua Qiraat iaitu Qiraat Ibn ‘Amir al-Syami membaca dengan huruf *alif* sebelum *mim* “إِبْرَاهِيمَ”. Manakala bagi Qiraat yang lain memberi isyarat dengan membaca huruf *ya*’ seperti “إِبْرَاهِيمَ”.²²

Manakala analisis dari sudut ketepatan Rasm, maka mendapati ulama bersepakat meriwayatkannya dengan *hadhf* alif. Menurut al-Dani bermaksud: “Telah sepakat pengkaji-penulis mushaf *hadhf* alif bagi nama-nama *A’jam* seperti perkataan “إِبْرَاهِيمَ، إِسْمَاعِيلَ، إِسْحَقَ، هَارُونَ، عِمْرَانَ وَلِقْمَانَ” dan yang seumpama dengannya.²³

5.0 RUMUSAN KAJIAN DAN SARANAN

Berdasarkan dapatan kajian ini, didapati bahawa mushaf *Rasm Uthmani* merupakan satu versi mushaf yang diwarisi daripada Sahabat r.a.. Mushaf Uthmani ini adalah berlainan daripada mushaf *Imla’i*. Kelainan antara mushaf Uthmani dan mushaf *Imla’i* dapat dilihat pada aspek kaedah Rasm. Mushaf Uthmani mempunyai metodologi Rasm tersendiri berasaskan kepada enam perkara iaitu *al-Hadhf*, *al-Ithbat*, *al-Hamz*, *al-Badal*, *al-Fasl* dan *al-Wasl* serta yang keenam *Ma Fihi Qiraatan Kutiba ala Ihdahuma*. Manakala struktur mushaf *Imla’i* berasaskan kaedah Rasm penulisan bahasa Arab biasa yang dikenali dengan *Qaidah Imla’iah*.

¹⁹ Ali Jum’ah Muhammad (2007). *I’jaz Rasm al-Qur’an wa I’jaz al-Tilawah*, Qaherah: Dar al-Salam, h. 191.

²⁰ Ali Jum’ah Muhammad (2007). *I’jaz Rasm al-Qur’an wa I’jaz al-Tilawah*, Qaherah: Dar al-Salam, h. 168.

²¹ Abu al-Baqar’ ‘Ali bin ‘Uthman bin Muhammad bin al-Qasih (1949). *Sharh Talkhis al-Fawa’id Wa Taqrib al-Mutaba’id ‘Ala ‘Aqilah Atrab al-Qasa’id Fi Asna al-Maqasid*, Qaherah: Mustafa al-Halabi, h. 22.

²² Al-Jazari, *al-Nashr*, h. 221 dan al-Nashshar, *al-Budur al-Zahirah*, h. 169-170.

²³ Al-Dani, *al-Muqni*, h. 257-258.

Di sebalik kelainan kaedah penulisan mushaf ini, tersirat suatu rahsia yang masih belum diterokai semuanya. Mushaf Uthmani ini dinobatkan sebagai mushaf induk untuk terbitan dan percetakan al-Quran. Mana-mana versi mushaf yang tulisan dan tanda-tandanya tidak serupa dengan mushaf Uthmani dianggap tidak diakui kesahannya serta tidak wajar diguna pakai.

Pembacaan al-Quran dengan menggunakan mushaf Uthmani merupakan amalan sunah dan dapat memantapkan bacaan al-Quran. Oleh itu, umat Islam dituntut mempelajari ilmu Rasm bagi tujuan menulis, membaca dan seterusnya menjaga kitab al-Quran yang mulia daripada sebarang penyelewengan dan perubahan.

Manakala hasil analisis dari sudut keistimewaan menunjukkan bahawa mematuhi kaedah *Rasm Uthmani* adalah penting dalam penulisan mushaf walaupun dalam perkara *al-Hadhf* atau *al-Ithbat* yang melibatkan huruf-huruf tertentu seperti huruf *alif*, *waw* atau *ya'* masih terdapat beberapa perkataan ditulis secara khilaf. Dari sudut keistimewaan kaedah *Rasm*, kajian mendapati bahawa antara keistimewaannya ialah meluaskan maksud perkataan, perkaitannya dengan sebab nuzul dan kesesuaiannya dengan wajah Qiraat yang pelbagai.

Seterusnya, rumusan kepada rumusan ialah perlu kajian lanjutan dalam mencari dan menyelidik manuskrip-manuskrip berkaitan ilmu Rasm yang masih belum ditemui atau yang belum dicetak seterusnya menjadi sumbangan kepada bidang ilmu berkenaan. Semoga kajian perintis ini akan disusuli oleh pengkaji-pengkaji seterusnya dan hasilnya nanti dapat menjadi rujukan penulisan *Rasm Uthmani* pada masa akan datang.

6.0 KESIMPULAN

Berdasarkan kajian ini, kebanyakan ulama menyatakan bahawa *Rasm Uthmani* adalah salah satu *amr tawqifi* dan bukan satu perkara baru yang dibuat oleh tangan penulis wahyu. Aliran ini juga menetapkan untuk menulis al-Quran adalah wajib hukumnya dengan *Rasm Uthmani*, tidak boleh dengan *Rasm Imla'i*. Antara mereka yang berpegang dengan pendapat ini ialah seperti imam mazhab fiqah yang empat, al-Zarkasyi, al-Suyuti, Ghanim Qadduri, Muhammad Sha'ri Abu Zayd dan lain-lain. Begitu juga *Lujnah* Fatwa Universiti al-Azhar, Mesir telah menolak cadangan penulisan mushaf berasaskan kaedah *Rasm Imla'i*.

Namun begitu, masih terdapat pendapat-pendapat ulama terhadap beberapa perkataan yang perlu dikaji dan diteliti semula. Pengkaji juga menyarankan agar setiap individu Muslim haruslah mempelajari dan memahami kaedah penulisan al-Quran mengikut *Rasm Uthmani* ini. Hal ini kerana, mereka yang memahami dan menguasai kaedah penulisan al-Quran ini akan dapat mengaplikasikannya di dalam pembacaan ayat-ayat al-Quran. Ia juga dapat mengenal pasti kesalahan-kesalahan yang berlaku di dalam penulisan al-Quran di samping menghayati sejarah bermulanya ilmu Rasm ini.

RUJUKAN

'Abd al-Karim Ibrahim 'Iwad Salih. (2006). *al-Muthaf fi Rasm al-Mushaf*, Tanta: Dar al-Sahabah.

- 'Abd al-Sabur Syahin (2007). *Tarikh al-Qur'an*. Qaherah: Nahdah Misr.
- 'Abdullah bin Muhammad Basmih. (1983). *Tafsir Pimpinan Rahman*. Kuala Lumpur: Jabatan Perdana Menteri.
- Abu Dawud Sulayman bin Najah. (2002). *Mukhtasar al-Tabyin li Hija' al-Tanzil*, ed. Ahmad Syarsyal, Saudi: Majma' Al-Malik Fahd.
- Ahmad Syarsyal. (2002). *al-Tawjih al-Sadid fi Rasm Dabt al-Qur'an al-Majid*, Qatr: Kulliyah al-Syari'ah Wa al-Qanun.
- Banna', Ahmad bin Muhammad al. (2006). *Ithaf Fudala' al-Basyar fi al-Qiraat al-Arba'ah 'Asyar*, ed. Anas Maharah. Lubnan: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Dabba', 'Ali bin Muhammad al. (t.t). "Samir al-Talibin fi Rasm wa Dabt al-Kitab al-Mubin." Dalam *al-Imta' bi Jam' Mu'allafat al-Dabba'*. Jilid ke-3. Kuwait: Qita' al-Masajid.
- Ghānim Qadwuri al-Hamad. (1982). *Rasm al-Mushaf: Dirāsah Lughawiyah Tārikhiyyah*, Baghdad: al-Lajnah al-Wataniyyah.
- Ibn Durays, 'Abd Allah Muhammad bin Ayyub bin Durays. (1987). *Fada'il al-Qur'an*, Bayrut: Dar al-Fakr.
- Ibn Kathir, Abu Fida' Isma'il bin 'Umar. (1997). *al-Bidaya Wa al-Nihayah*, Qaherah: Hajar Bin.
- Ibrahim bin Sa'id al-Dawsari. (1429H). *Mukhtasar al-Ibarat li Mu'jam Mustalahat al-Qiraat*, Riyad: Dar al-Hadarah.
- Manna' al-Qattan. (1995). *Mabahith Fi 'Ulum al-Quran*. Qaherah: Maktabah Wahbah.
- Muhammad 'Abd al-'Azim al-Zirqani. (1995). *Manahil al-Irfan Fi 'Ulum al-Qur'an*, Bayrut: Dar al-Kitab al-'Arabi.
- Muhammad bin Yusuf bin Mu'adh al-Jahani al-Andalusi. (t.t). *Kitab al-Badi' fi Ma'rifah ma Rusim fi Mushaf Uthman ra*, Ghanim Qadwuri al-Hamad (*tahqiq*). Jordan: Dar 'Ammar.
- Nasysyar, Abu Hafs Siraj al-Din 'Umar bin Zayn al-Qasim al-Ansari al-. (2000). *al-Budur al-Zahirah fi al-Qiraat al-'Asyr al-Mutawatirah*. 'Ali Muhammad Mu'awwad (*tahqiq*). Bayrut: 'Alam al-Kutub.
- Qurtubi, Abu 'Abdullah Muhammad bin Ahmad al-(2003). *al-Jami' Li Ahkam al-Quran*, Riyad: Dar 'Alam al-Kutub.
- Sayyid Qutb. (1412H). *Fi Zilal al-Quran*, Qaherah: Dar al-Syuruq.
- Sya'ban Muhammad Isma'il. (2008). *Rasm Mushaf Wa Dabtuh*, Makkah: Maktabah Ihya' Turath al-Islami.
- Syinqiṭi, Muḥammad Ḥabīb Allāh al-. (1972), *Iqāz al-A'lām li Wujūb Ittibā' Rasm al-Muṣḥaf al-Imām Uthmān Ibn 'Affān*, Syria: Maktabah al-Ma'rifah.